

Linda Nielsen
Jesper Vorstrup Rasmussen
Finn Taksøe-Jensen

amilieretten

2. udgave

GADJURA

Forfatter: Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen

Medforfatter: Finn Taksøe-Jensen

Familieretten

2. udgave/1. oplag

© GadHjul A/S, København 1997

ISBN 87 607 0130 6

Omlag: Grafisk Værk, Frederiksberg

Sats: ReproGården A/S, Them

Tryk: Nørhaven A/S, Viborg

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Alle rettigheder forbeholdes.

Forord

Formålet med denne bog har først og fremmest været at tilvejebringe en ajourført lærebog til brug for undervisningen i faget Familieret på Københavns Universitet. Endvidere er det formålet at udbygge nogle praktisk forekommende problemstillinger, fx i relation til bodeling, særeje og aftaler. Bogen er derfor forhåbentlig også relevant for praktiserende jurister, herunder advokater, (skifterets) dommere og andre, der som led i deres daglige beskæftigelse sig med familieretlige problemstillinger. Endelig er den sigtet mod at afspejle og problematisere nogle udviklingstendenser på familierettens område og dermed påpege nogle retspolitiske muligheder. Ny lovgivning, nyere domme, nye familieretlige teorier har dermed i visse tilfælde fået en større omtale, end fremtiden formentlig vil give det.

I bogen trækkes – i et vist omfang – formålet med og hensynet bag de nugældende regler frem, og der søges opstillet et begrebsapparat, som tilsigter at give vejledning til forståelse af områdets mere centrale regler, idet man skal have i erindring, at faget Familieret er placeret på jurastudiets første årsprøve. Herudover analyseres de væsentligere regler og illustreres såvidt muligt fra det praktiske retsliv. Der er ikke tilstræbt udtømmende henvisninger, ligesom detaljerede redegørelser for specialområderne ligger uden for bogens sigte. Der henvises herved til andre fremstillinger, især lovkommentarerne.

Denne anden-udgave er udarbejdet af Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen, men bygger på 1. udgaven af Familieretten af Finn Taksøe-Jensen og Jesper Vorstrup Rasmussen. De fleste af bogens kapitler er omarbejdet væsentligt og udbygget med en række nyere aftaleretlige og retspolitiske aspekter samt en forholdsvis kortfattet omtale af de offentligretlige regler om familien, herunder særlig socialretten og skatteretten. For at skabe den størst mulige ensartethed i fremstillingen har begge forfattere valgt at stå fælles om alle bogens afsnit bortset fra kapitel 1, der er udarbejdet af Linda Nielsen alene. Uenigheder har ofte skyldtes forskellige (rets)politiske og mere eller mindre dogmatiske opfattelser. Lovgivning, litteratur, trykt doms- og administrativ praksis er ført frem til den 1. juli 1997.

Forord

Annette Kronborg og Kim Henningsen har læst bogen igennem og er fremkommet med en række inspirerende og nyttige kommentarer, for hvilket vi takker. Stud.jur Peter Søeby har foretaget nyttig citatkontrol. Manuskriptet er renskrivet af overassistent Marianne Momme Andersen, som vi skylder en hel særlig tak for særdeles kyndig og hurtigarbejdende indsats.

Linda Nielsen

Jesper Vorstrup Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1

Familierettens formål og udfordringer

1.1	Indledning	1
1.2	Familierettens område og lovgivning	3
1.2.1	Traditionel familielovgivning	3
1.2.2	Familielovgivning iøvrigt	4
1.2.3	Lovgivningens familieprincip	5
1.3	Familien	5
1.3.1	Familiebegrebet og familiemønsteret	5
1.3.2	Familiens funktioner	7
1.3.3	Familien i tal	10
1.4	Familierettens formål og særpræg	11
1.5	Fremtidens udfordringer	12
1.5.1	Familieretspolitikken	13
1.5.2	Afbalancering af værdier	14
1.5.3	Reguleringens rolle	17
1.6	Udviklingstendenser	21
1.6.1	Tiden op til ægteskabslovgivningen i 1920'erne	22
1.6.2	Familielovgivningen i 1920'erne	23
1.6.3	Udviklingen siden 1960'erne	25
1.7	Familieretslitteraturen	27

FØRSTE DEL: ÆGTESKAB

Kapitel 2

Indgåelse af ægteskab

2.1	Indledning	33
2.2	Ægteskabsbetingelserne og prøvelsen heraf	35
2.2.1	Betingelserne	35
2.2.2	Prøvelse af ægteskabsbetingelserne	41
2.3	Vielse	42
2.4	Gyldigt ægteskab	43
2.5	Udlandinges indgåelse af ægteskab i Danmark	45
2.6	Danske statsborgeres indgåelse af ægteskab i udlandet	46
2.7	Internationalprivatrettlige regler	47
2.8	Retspolitik	47

Kapitel 3	
Retsvirkninger af ægteskab	
1. Indledning	51
2. Ægtefællers personlige forhold	52
3.2.1. Ligestillingsgrundsætningen	52
3.2.2. Forældremyndighed og myndighed	53
3.2.3. Trokabspligt	53
3.2.4. Navn	54
3.2.5. Opholdstilladelse, Indfødsret	55
3. Underholdspligten mellem ægtefæller	56
3.3.1. Forsørgelsens omfang, fordeling og form	56
3.3.2. Afgrænsning – forsørgelse, lån, gave	60
3.3.3. Overladelse af aktiver til forsørgelse	63
4. Socialretlige virkninger af ægteskab	63
3.4.1. Ægtefællers offentligretlige forsørgelsespligt	64
3.4.2. Kontanthjælp efter bistandsloven mv.	64
3.4.3. Social pension mv.	66
3.4.4. Boligsikring og boligydelse	66
3.4.5. Dagpenge mv.	67
5. Skatteretlige virkninger af ægteskab	67
3.5.1. Særbeskatning	67
3.5.2. Sambeskatningseffekter	68
3.5.3. Hæftelse	68
3.5.4. Underholdsydelser, overdragelser mv.	69
6. Retspolitik	69

Kapitel 4

Formuefællesskab

1. Indledning	71
2. Formuefællesskabets stiftelse og ophør	72
4.2.1. Stiftelse af formuefællesskab	72
4.2.2. Ophør af formuefællesskab	73
3. Formuefællesskabets omfang	74
1. Opdelingen i bodele	75
4.4.1. Oversigt	75
4.4.2. Grundlæggende materielle kriterier	78
4.4.2.1. Indført i fællesboet	78
4.4.2.2. Overførsler	79
4.4.2.3. Surrogation	79

4.4.2.4. Retspraksis, Enkelttilfælde	80
4.4.2.5. Sameje	87
1.5. Internationalprivatretlige regler	91
1.6. Retspolitik	93

Kapitel 5

Rådighed og hæftelse

1. Indledning	95
2. Rådighed over egen bodel	95
5.2.1. Pligt til at råde forsvarligt	96
5.2.2. Ægtefællesamtykke til råden over visse aktiver	98
5.2.2.1. Fast ejendom	99
5.2.2.2. Lejligheder	105
5.2.2.3. Løsøre	106
5.2.2.4. Dispensation Æ2 § 20	108
3. Rådighed over eget særeje	109
4. Rådighed med virkning for den anden ægtefælle	109
5.4.1. Almindelige fuldmagtsregler	111
5.4.2. Sygdom – fravær	113
5.4.3. Legitimationsekstinktionsreglen i Æ2 § 14	114
5.4.4. Samråden efter Vml § 33	115
5. Gældsansvaret	116
5.5.1. Særhæften	116
5.5.2. Indkøbslegitimation Æ2 § 11	118
6. Erstatningsansvar mellem ægtefæller	123
7. Retspolitik	124

Kapitel 6

Særeje

1. Indledning	125
2. Stiftelse af særeje ved ægtepagt	128
6.2.1. Ægtepagt	128
6.2.1.1. Skriftlighed	129
6.2.1.2. Tinglysning	131
6.2.1.3. Specifikation	133
3. Tredjemandsbestemt særeje	133
6.3.1. Gave	139
6.3.2. Arv	139

6.3.3. Forsikringer og pensioner	140
6.4. Andre stiftelsesmåder	141
6.4.1. Bosondring	141
6.4.2. Separation	141
6.5. Særejearter	141
6.5.1. Skilsmisssæreje	142
6.5.2. Fuldstændigt særeje	144
6.5.3. Kombinationssæreje	145
6.5.4. Brøkdelsæreje	149
6.5.5. Anpartsæreje	151
6.5.5.1. Baggrund	151
6.5.5.2. Karakteristika, begrundelse og retsvirkning	152
6.5.5.3. Stiftelsesmåder	153
6.5.5.4. Anpartssærejets retsvirkninger	154
6.5.5.5. Vurdering	155
6.6. Tidsbegrænsning og andre begrænsninger	160
6.7. Afgrænsning	164
6.7.1. Mellem ægtefællerne	164
6.7.2. Mellem en ægtefælles bodel og særeje	165
6.7.3. Mellem en ægtefælles skilsmisssæreje og fuldstændige særeje	165
6.8. Surrogater og indtægter	166
6.9. Formodnings- og overgangsregler	167
6.10. Ændring og ophør af særeje	173
6.11. Retspolitik	174

Kapitel 7

Aftaler	
7.1. Indledning	175
7.2. Ægteskabslovgivningens aftaleregler	178
7.3. Aftalefrihedens grænser	179
7.3.1. Familieretlige aftaler	179
7.3.2. Formueretlige aftaler	181
7.3.3. Familieformueretlige aftaler	182
7.3.3.1. Hensyn til trediemand	182
7.3.3.2. Begrænsninger af hensyn til reglerne om særeje og gave	183
7.3.3.3. Hensyn til ægtefællen og overskueligheden	192
7.4. Ugyldighed og ændring	196
7.5. Gaver mellem ægtefæller	198

7.5.1. Krav om ægtepagt ved gave	199
7.5.1.1. Tilfælde, hvor der ikke foreligger gave	200
7.5.1.2. Lejlighedsgaver mv.	202
7.5.1.3. Virkning af manglende ægtepagt	204
7.5.2. Andre ugyldighedsregler	205
7.5.3. Yderligere sikring af kreditorerne	205
6. Overskudsdeling	208
6. Gaveatgift	210
6. Retspolitiske overvejelser	210

Kapitel 8

Ægtefælles samlivsophævelse	
8.1. Indledning	213
8.2. Samlivsophævelsens familieretlige retsvirkninger	214
8.2.1. Privatretlig forsørgelsespligt under samlivsophævelse	214
8.2.2. Formueforholdet under samlivsophævelse	217
8.2.3. Børnenes retsstilling	218
8.2.4. Arveret	219
8.3. Socialretlige virkninger af samlivsophævelse	220
8.4. Skatteretlige virkninger af samlivsophævelse	221
8.5. Bosondring	222
8.5.1. Bosondringsgrunde	222
8.5.2. Fremgangsmåde og retsvirkninger	225
8.6. Retspolitik	226

ANDEN DEL: SEPARATION OG SKILSMISSE

Kapitel 9

Separations- og skilsmissegrunde	
9.1. Indledning	229
9.2. Separations- og skilsmissegrunde	230
9.2.1. Separation	230
9.2.2. Bortfald af separation	231
9.2.3. Skilsmissegrunde	236
9.3. Omstødelse	240
9.3.1. Omstødelsesgrunde	240
9.3.2. Retsvirkninger af omstødelse	241
9.4. Internationale skilsmisser	242

Kapitel 10

Fremgangsmåden og retsvirkninger af separation og skilsmisse

10.1. Indledning	245
10.2. Fremgangsmåden ved separation og skilsmisse	245
10.2.1. Separation og skilsmisse ved bevilling	247
10.2.2. Bevillingsvejens betingelser	248
10.2.3. Vilårsforhandling. Vejledning	248
10.3. Separation og skilsmisse ved dom	251
10.3.1. Indledning	251
10.3.2. Fremgangsmåden	251
10.3.3. Dommen i ægteskabssagen. Appel	252
10.4. Retsvirkninger af separation og skilsmisse	253
10.4.1. Personlige forhold	253
10.4.1.1. Forældremyndighed	253
10.4.1.2. Trokabspligt	254
10.4.1.3. Opholdstilladelse	254
10.5. Socialretlige virkninger	254
10.6. Skattemæssige virkninger	255
10.7. Internationale separationer og skilsmisser	256
10.8. Retspolitiske overvejelser	256

Kapitel 11

Vilkår. Bidrag, bolig § 56-krav, enkepension mv.

1.1. Indledning	259
1.2. Ægtefællebidrag	259
11.2.1. Bidragspligt og varighed	259
11.2.2. Størrelse af ægtefællebidrag	265
1.3. Retten til enkepension	267
1.4. Lejligheden	270
1.5. Beløb efter Æ1 § 56	272
1.6. Forældremyndigheden	275
1.7. Skilsmisse efter separation – gennemgående vilkår	276
1.8. Retspolitik	277

Kapitel 12

Bodeling

12.1. Indledning	281
12.2. Bodelingsoverenskomst	283

12.3. Oflentligt skifte	284
12.4. Bodelings grundregler	286
12.4.1. Lovens regler mv.	286
12.4.2. Hvilke aktiver og passiver skal medregnes?	287
12.4.3. Værdiansættelse	288
12.4.3.1. Værditidspunkt	288
12.4.3.2. Værdiansættelse af aktiver	290
12.4.3.3. Værdiansættelse af passiver	293
12.4.3.4. Indbyrdes krav	295
12.5. De enkelte aktiver	296
12.5.1. Opsparing, fordringer, gæld mv.	297
12.5.2. Fast ejendom og ejerlejligheder	299
12.5.3. Løsøre	301
12.5.4. Virksomheder, selskaber og liberale erhverv	301
12.6. § 15, stk. 2-rettigheder	302
12.6.1. Personskadeerstatning, forsørgertabserstatning mv.	303
12.6.2. Ophavsret mv.	304
12.6.3. Good-will mv.	305
12.6.4. Øvrige § 15, stk. 2-rettigheder	307
12.7. Pension	309
12.7.1. Løbende livsbetinget pension	310
12.7.1.1. Tjenestemandspension, ATP, Pensionskassepension mv.	310
12.7.1.2. Livrente, overlevelsesrente mv.	311
12.7.2. Kapital- og ratepension	316
12.7.2.1. Arbejdsgiverordninger	316
12.7.2.2. Privat kapital- og ratepension	317
12.7.2.3. Delingsmetoder	317
12.7.2.4. Værdiansættelse	318
12.7.3. Livsforsikring	321
12.7.4. Mixordninger	322
12.7.5. Ægtefæller med forskellige pensionsordninger	323
12.8. Vederlag	324
12.8.1. Formueformindskelse	325
12.8.2. Forbedring af særeje	328
12.8.3. Overførsel fra særeje	331
12.8.4. Vederlagskravets gennemførelse	332
12.9. Kvantitative delingsregler	334
12.10. Skævdeling	335
12.11. Kvalitative delingsregler. Aktivfordeling	337
12.12. Kreditorernes stilling	340

12.13. Skiftets afslutning	341
12.14. Retspolitik	342

Kapitel 13

Ændring af vilkår og bodelingsoverenskomster mv.

13.1. Bortfald og ændring af bestemmelser om ægtefællebidrag	345
13.1.1. Bortfald af bidrag ved død, nyt ægteskab, registreret partnerskab eller samlivsforhold	345
13.1.2. Ændring af bidrag	346
13.1.2.1. Ændring af fastsat bidragspligt	347
13.1.2.2. Ændring i størrelsen af et fastsat bidrag	347
13.1.2.3. Ændring af aftale om bidragspligt eller aftale om bidrags størrelse	349
13.2. Ændring af bodelingsoverenskomster og andre aftalte vilkår	355
13.3. Ændring af aftalte vilkår i øvrigt	356

TREDJE DEL: SAMLIVSFORHOLD & REGISTRERET PARTNERSKAB

Kapitel 14

Samlivsforhold

14.1. Indledning	361
14.2. Samlivets retsvirkninger	363
14.2.1. Forsørgelsespligt	363
14.2.2. Lejligheden	364
14.2.3. Formueretlige regler	364
14.2.4. Aftaler	366
14.2.5. Socialretlige virkninger af samlivsforhold	367
14.2.6. Skatteretlige virkninger af samlivsforhold	368
14.3. Samlivsophævelse	368
14.3.1. Underholdsbidrag og refusion	368
14.3.2. Lejligheden	370
14.3.3. Formuedeling og kompensation	372
14.3.4. Aftaler	375
14.4. Den ene parts død	376
14.4.1. Lejligheden	376
14.4.2. Formuedeling	376
14.4.3. Arveret	377
14.5. Retspolitik	378

Kapitel 15

Registreret partnerskab

15.1. Indledning	381
15.2. Betingelser for registrering	381
15.3. Retsvirkninger	383
15.4. Opløsning	387

UFEDTE DEL: BØRN

Kapitel 16

Faderskab og faderskab

16.1. Indledning	391
16.2. Moderskab	392
16.3. Faderskab	394
16.3.1. Ægtebørn	395
16.3.1.1. Pater est-reglen	395
16.3.1.2. Separation og samlivsophævelse	401
16.3.1.3. Passivitetsreglen i Bl § 3	401
16.3.1.4. Legitimation	402
16.3.1.5. Anfægtelse af ægtebarnsstatus	402
16.3.1.6. Insemination	403
16.3.2. Børn uden for ægteskab	404
16.3.2.1. Anmeldelses- og oplysningspligt	405
16.3.2.2. Anerkendelse af faderskabet	406
16.3.2.3. Faderskabssag ved retten	407
16.3.2.4. Betingelserne for dom til faderskab	408
16.3.2.5. Anfægtelse	411
16.3.2.6. Insemination	412
16.4. Retspolitik	413

Kapitel 17

Adoption

17.1. Indledning	415
17.2. Adoptionsforholdets stiftelse	417
17.2.1. Betingelser vedrørende adoptanten	417
17.2.2. Betingelser vedrørende barnet	420
17.3. Adoptionsformidling og vederlag	421

17.4. Samtykke fra barnet og dets forældre	421
17.5. Adoption uden samtykke	423
17.6. Retsvirkninger af adoption	424
17.7. Adoptionsforholdets ophævelse	425
17.7.1. Ophævelsestilfældene	425
17.7.2. Ophævelsens retsvirkninger	426
17.8. Retspolitik	427

Kapitel 18

Forældremyndighed og samvær

18.1. Baggrunden for lov om forældremyndighed og samvær	429
18.1.1. Udviklingen i de sidste årtier	429
18.2. Forældremyndighedens indhold og varighed	431
18.3. Gifte forældre	434
18.3.1. Under samlivet	434
18.3.2. Samlivsophævelse	435
18.3.3. Separation	436
18.3.4. Skilsmisse	439
18.3.5. Ophør af aftalt fælles forældremyndighed	440
18.4. Ugifte forældre	440
18.4.1. Den legale ordning	440
18.4.2. Aftalt fælles forældremyndighed	440
18.4.3. Fælles forældremyndighed ikke aftalt	441
18.5. Overførelse af forældremyndigheden	443
18.5.1. Forældremyndigheden efter dødsfald	445
18.5.2. Midlertidige afgørelser om forældremyndighed	447
18.6. Samvær mv.	448
18.6.1. Samvær	448
18.6.2. Anden kontakt	454
18.6.3. Orientering om barnet	455
18.7. Rådgivning	456
18.8. Tvangsfuldbyrdelse	457
18.9. Andre personlige forhold mv.	458
18.9.1. Navn	458
18.9.2. Indfødsret, opholdstilladelse, familiesammenføring	459
18.9.3. Internationale børnebortførelser	461
18.9.4. Børns skattemæssige forhold	464
18.10. Retspolitik	465

Kapitel 19

Opholdsforanstaltninger for børn og unge

19.1. Indledning	469
19.2. Privat familiepleje	470
19.3. Undersøgelse og foranstaltninger	471
19.4. Tvangsforanstaltninger	472
19.5. Placeringen under en anbringelse	473
19.6. Barnets rettigheder	474
19.7. Klage mv.	476
19.8. Retspolitik	476

Kapitel 20

Forældre

20.1. Indledning	479
20.2. Den privatretlige forsørgelsespligt	479
20.3. Børnebidrag	480
20.3.1. Størrelsen af bidrag	480
20.3.2. Ændring af børnebidrag	482
20.3.3. Inddrivelse af bidrag	483
20.3.4. Forskudsvis udbetaling	484
20.4. Forældres offentligretlige forsørgelsespligt	484
20.5. Sociale ydelser til børn og børnefamilier	485
20.5.1. Børnefamilieydelse	485
20.5.2. Børnetilskud	485
20.5.3. Øvrige regler	486
20.6. Retspolitik	487

Kapitel 21

Mindreårighed, værgemål og formuebestyrelse

21.1. Indledning	489
21.2. Mindreårighed	489
21.2.1. Retsevne	490
21.2.2. Handleevne (habilitet)	491
21.3. Værger	496
21.4. Tilsynsmyndigheden	499
21.5. Indgåelse af retshandler og bestyrelse af mindreåriges formue	499
21.6. Retspolitik	504

Indhold:fortegnelse

Løskøtsel	507
Domregister	509
Lovregister	513
Stikordsregister	521

Familiereettens formål og udfordringer

1.1 Indledning

Familiereetten er en selvstændig disciplin for de jurastuderende både i Danmark og i udlandet. Familiens betydning i retlig henseende kommer også til udtryk i national lovgivning samt i internationale konventioner, herunder menneskerettighedskonventioner, der bl.a. beskytter familielivet, og FN's konvention om børns rettigheder.

Formålet med dette kapitel er især at præsentere den brede ramme for familiereettens placering i dagens samfund, samt at skabe grundlag for analyse og diskussioner af familiereettens formål, indhold og udfordringer. Det er samtidig håbet, at der herved gives et metodisk redskab, som kan anvendes ved forståelsen, analysen og de funktioner af familiereettens enkelte del-elementer.

Det helt grundlæggende formål med familiereetten er »familieens succes« i den forstand, at der – både af hensyn til den enkelte og af hensyn til samfundet – ønskes børn samt fællesskaber, der personlig og økonomisk henseende kan tage vare på omsorgen for børnene og for hinanden. Disse ønskelige funktioner i familien ønskes følgelig understøttet retligt med inddragelse af den sociale virkelighed, som familiereetten skal fungere i. Familiereettens opgave er således ud fra en sær blanding af etik og jurakunsten at sætte livets mangfoldighed på formler ved hjælp af regler, retspraksis mv.

Familiereetten tilgodeser et socialt system, der afbalancerer de interessekonflikter, der udspringer af familieformen. To af de påkendingsfelter, som familiereetten afspejler, er afvejningen mellem fællesskab og individualisme og mellem regulering og kontraktfrihed. Hermed er to af de centrale udfordringer for fremtidens familieret præsenteret, nemlig dels den familieretlige udgave af det velkendte slogan »frihed, lighed og broderskab«, nemlig »selvstændighed, ligestilling og fællesskab«; dels reguleringens rolle, herunder lovens funktion med hensyn til påvirkning af normer, beskyttelse af værdier og personer, samt konfliktdampning og konfliktforebyggelse.

*familiereettens
formål*

*familiereettens
udfordringer*

Denne bog, udarbejdet af Linda Nielsen og Jesper Vorstrup Rasmussen, er en videreførelse og omarbejdelse af 1. udgaven af Familieretten fra 1990, udarbejdet af Jesper Vorstrup Rasmussen og Finn Taksøe-Jensen.

Familieretten

Siden er gennemført vigtige lovændringer, og der er sket en betydelig videreudvikling af reglerne om f.eks. særeje og pensioner. I denne udgave er desuden medtaget en skitse over de social- og skatteretlige regler samt principperne for internationale ægteskaber. Endvidere er overvejelserne om lovgivningens funktion og begrænsninger samt konfliktforebyggelse, herunder aftaler, væsentligt udbygget.

Linda Nielsen er dr.jur. og professor i familieret ved Københavns Universitet.

Jesper Vorstrup Rasmussen er underdirektør i Civilretsdirektoratet og lektor i bl.a. familie- og arveret ved Københavns Universitet.

Finn Taksøe-Jensen er dr.jur. og professor i skatteret, arveret, dødsboskifteret og generationsskifte ved Københavns Universitet.

GADJURA